

CARTE DESPRE „UN TRATAT DE SPERANȚĂ”

La debutul său editorial, istoricul de artă Andrei Paleolog se încumetă să abordeze o temă a cărei dificultate nu constă numai în puținătatea datelor și studiilor de referință (aceasta poate constitui, în unele cazuri, chiar un avantaj pentru autori) ci mai ales în faptul că descifrarea ei implică un larg evantai de raportări ce presupun temeinică stăpânire a datelor unei epoci. Și acest lucru nu este cituși de puțin ușor deoarece cartea sa, **PICTURA EXTERIOARĂ DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ**, se referă la una din perioadele de tranziție din arta veche românească mai puțin abordată de istoricii de artă și anume aceea a veacurilor XVIII–XIX. Deși la prima vedere cititorul este tentat să considere această carte drept o reluare a mai vechiului studiu al lui Andrei Pănoiu („Pictura votivă din Nordul Olteniei”, apărută în 1968), ea se dovedește însă a fi o lucrare originală care dezvoltă pe coordonate proprii unele idei ce apar doar schițate în studiul sus-amintit. Unghiul de vedere pe care ni-l propune Andrei Paleolog are la bază criterii iconologice și vizează o amplă secțiune prin arta unei perioade situată în vremea unui ev mediu pe cale de a se stinge. Este momentul unor importante prefaceri nu numai în structura societății românești, ci și în ideologia ei, în mentalitățile, ierarhiile, morala și întreaga scară de valori ce dominaseră această societate timp de mai multe veacuri. Dimensiunile acestei translații către modern se resimt în întreaga artă (și cultură) românească și, desigur, și în aceea a Țării Românești. Pictura acestei perioade atestă direcții care țin deja de o nouă gândire, de „un nou umanism” racordat, sau descinzând, din aspirațiile naționale și sociale ale epocii. Iată pentru ce lucrarea pe care o prezentăm cheamă la o lectură atentă cu atât mai mult cu cât dificultățile recunoscute pe care le ridică abordarea acestei perioade, din punctul de vedere al istoricului de artă, nu au atras până acum prea multe condeie într-o tentativă susținută de descifrare a fenomenului artistic aferent. Structurat după o logică ce urmărește desfășurarea de la informația istorico-documentară, minuțios culeasă și selectată, până la valorile semantice, demersul analitic scoate în evidență particularitățile tematiche, iconografice și plastice ale acestei originale manifestări de artă care este pictura murală exterioară din Țara Românească. Atributul de original se justifică poate în primul rând prin faptul (subliniat de altfel și de autor) că pictura respectivă nu este o replică, peste veacuri, a picturii exterioare moldovenești din veacul al XVI-lea, deși ea are ideile pot fi asociate. Cele peste 200 de monumente din Oltenia și Muntenia care mai păstrează și astăzi picturi exterioare (evident, numărul lor a fost mult mai mare) demonstrează că nu este vorba de prezențe întâmplătoare, ci de un veritabil program ce ține de realitățile timpului și locului, realități pe care autorul le identifică și le așază, firește, la originea amplului fenomen pictural de care se ocupă.

Spre deosebire de cei (puțini la număr) care s-au ocupat anterior de studierea picturii murale exterioare din Țara Românească — fie chiar și tangențial — Andrei Paleolog o eră în lucrarea sa criteriile unor judecăți de

valoare solid concepute și bazate pe date adesea inedite ce vădesc profunzimea analizei și îi permit să pună în discuție puncte de vedere noi și interpretări semantice originale. Autorul implică în analiza sa importante și semnificative momente culturale din veacurile XVIII și XIX, momente ce au avut ecouri notabile asupra artei în general și asupra picturii exterioare în special. Dintre acestea un loc important îl deține impactul cu literatura populară, cu acele „cărți de înțelepciune” ale poporului român care au cunoscut o largă răspândire în toate provinciile românești și care aici, în Valahia, au fost fermentul unui univers plastic cu totul aparte. Alături de acestea sînt implicate, firește, aspirațiile și mentalitățile culturale („climatul mental” după cum citează autorul), evenimente și fapte ținînd de istoria locului, tradiții și obiceiuri, idealuri etice și morale ale vremii și, nu în ultimul rând, realitățile politice și sociale ale Țării Românești din perioada respectivă. Acest ansamblu complex de factori ideologici implicați în tematica picturii exterioare din zona respectivă îl determină pe autor să o considere ca un veritabil „tratat de speranță” tocmai datorită valorii sale de mesaj și puterii invocatoare a temelor ilustrate.

Un loc aparte este rezervat cititorilor, acei comanditari ce aparțin în această vreme păturilor de mijloc ale societății medievale românești — vătăfi de plai, logofeți, moșneni, mici boieri de țară, obști sătești etc. — care atestă nu numai rolul important pe care aceștia încep să-l joace în societatea vremii, ci și nivelul de cultură și de gust pe care l-au atins odată cu veacul al XVIII-lea și cel următor. Imaginile și temele sînt expresia acestui gust, a preferințelor acelei categorii sociale ce va lua locul marii boierimi și al domniei — marii comanditari de odinioară.

Capitolul destinat zugravorilor constituie o foarte prețioasă sursă de documentare privi-

toare la ambianța artistică a veacurilor XVIII și XIX, totodată el pune în circulație numeroase nume de meșteri zugravori care au lucrat, în echipe sau pe familii, la înfrumusețarea zecilor de monumente răspândite astăzi în zona sud-carpatică.

Pictura exterioară din Țara Românească nu este însă numai un important op cu informații (despre epocă, despre monumente, meșteri, ateliere, comanditari etc.) ci și o temeinică pledoarie în favoarea considerării picturii exterioare muntenești din veacurile XVIII și XIX ca o parte importantă a întregii creații plastice românești din perioada de sfîrșit a evului mediu. Ea nu este „o anexă”, un adaos secundar la „marea pictură” interioară a veacurilor precedente, ci se implică, prin notele sale specifice, în amplul fenomen plastic pe care îl reprezintă pictura veche românească. Pledgează pentru această afirmație bogata iconografie care constituie sursa tematică a reprezentărilor (filozofi, sibile, înțelepți, prooroci și proorocii, personaje livrești, mucenici, sfinți diverși, scene din ciclul cristologic ș.a.) la care se adaugă imagini inspirate din literatura populară (cărțile populare) sau numeroasele portrete de un șocant realism care imprimă picturilor nota de veridic, de autentic, una din trăsăturile majore ale picturii din vremea respectivă. Zugravorii acestei perioade sînt cei care aduc pînă către zorii epocii moderne tradiția unei picturi ce a dat, timp de mai multe veacuri, adevărate capodopere ale artei medievale românești. Climatului artistic al veacurilor XVIII (începînd cu a doua jumătate) și XIX reprezintă ambianța din care se vor desprinde primii noștri „pictori” — acei „zugravori de subțire” cum sînt cunoscuți în literatura de specialitate — în lucrările cărora vom mai distinge încă oscilațiile între zugrav și pictor, persistențele gustului pentru hieratic, dar și tentația către noile formule plastice oferite de tehnica nouă a picturii de șevalet.

Configurația atât de complexă a epocii oferă autorului cadrul prielnic pentru eșafodajul argumentelor sale, lucrarea constituind o pledoarie pentru reconsiderarea acestei importante manifestări a artelor plastice românești. Întregită cu un util repertoriu al monumentelor ce conțin picturi exterioare (în Țara Românească), precum și cu un indice iconografic deosebit de util pentru cercetările viitoare, *Pictura exterioară din Țara Românească* dobindește și valoarea unei surse de informare iconografică de primă importanță pentru pictura murală românească din veacurile XVIII–XIX.

VICTOR SIMION